

Nr 15

Utlåtande i anledning av väckta motioner om utvidgad statlig gruvdrift i Norrland.

I två inom riksdagen väckta, till bankoutskottet hänvisade likalydande motioner, nr 22 i första kammaren av herrar *Adolfsson* och *Lager* och nr 27 i andra kammaren av herrar *Holmberg* och *Hagberg*, har yrkats,

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om undersökning och förslag snarast i följande avseenden:

1) malmletning i Västerbottens län för att åstadkomma en inventering av mineralförekomsterna i detta län och tillförsäkra staten förhandsrätt till sådana förekomster,

2) åtgärder i fråga om Stekkenjokkmalmen, så att denna fyndighet snarast kan bli föremål för statlig gruvdrift, samt undersökning i syfte att utnyttja även gruvfyndigheterna i Laisvall och Lövstrandsfältet i en samordnad industriell verksamhet,

3) förändring av de nuvarande relationerna mellan staten och Bolidenbolaget i syfte att åstadkomma en utvidgning av gruvdrift och förädlingsindustri under statlig ledning.

Beträffande motiveringen för yrkandet hänvisas till motionen II: 27.

Över motionerna har utskottet inhämtat yttranden från kommerskollegium, Jernkontoret och Bolidens gruvaktiebolag. Kommerskollegium har bifogat ett yttrande från Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare. Till utskottet har vidare Svenska gruvföreningen avgivit yttrande i ärendet. Det i motionerna väckta förslaget avstyrkes i samtliga yttranden.

Bolidens gruvaktiebolag uttalar, att motionerna i väsentliga hänseenden bygger på oriktiga och mot varandra stridande förutsättningar och därför enligt bolagets mening icke kan läggas till grund för någon riksdagens åtgärd. Beträffande de rätta sakförhållandena hänvisar bolaget till övriga remissinstansers yttranden.

I fråga om malmförekomsterna och deras utnyttjande samt malmletningen i Västerbotten anför *Jernkontoret*, att kännedomen om tillgångarna över huvud taget är ofullständig och att det är mycket svårt även när det gäller kända och bearbetade fyndigheter att göra en tillförlitlig beräkning av malmmängden och innehållet av metaller, särskilt vid oregelbundna malmer med låga metallhalter. Bolidenbolaget och företrädare för detta har — vilket även *kommerskollegium* och *Svenska gruvföreningen* framhåller —

lämnat åtskilliga uppgifter om företagens malmbas i föredrag och olika publikationer.

Jernkontoret yttrar vidare:

Vid bedömningar rörande tillgodogörandet av malmtillgångarna i Västerbottens län måste beaktas, att dessa tillgångar är spridda på ett stort antal i många fall små fyndigheter. Halterna av utvinnbara metaller är låga, och malmerna innehåller med få undantag samtidigt olika metaller, vilket försvårar deras beredning för metallurgisk behandling. Järnet förekommer i malmerna huvudsakligen i form av svavelkis, vilken numera bereder avsättningssvårigheter på grund av konkurrensen från svavel i andra, mera lätt-tillgängliga former.

Vissa uttalanden i motionen är synbarligen grundade på en betydlig över-skattning av de totala malmtillgångarna i Västerbotten. Såsom kan utläsas ur den officiella statistiken, utgör den inhemska malmens andel i Sveriges produktion av koppar, som är huvudprodukten vid smältverket i Rönnskär, mindre än hälften av råvarubehovet. Återstoden utgöres av importerade råvaror och inom landet fallande skrot. Ehuru brytningen i västerbottensgruvorna sker i en takt, som med hänsyn till malmbasens storlek icke gärna kan avsevärt ökas, är alltså koppartillgången i dessa gruvors malmer helt otillräcklig för upprätthållande av kopparproduktionen vid en anläggning av Rönnskärsverkets i internationella mått dock ganska blygsamma storlek.

En ökad kännedom om malmtillgångarna i Västerbotten, liksom i andra delar av landet, vore givetvis av stort värde, och mycket arbete härpå nedlägges såväl av Sveriges geologiska undersökning som av Bolidenbolaget. Malmletning är emellertid, såsom bl. a. framgått i sammanhang med utredningarna om den nu påbörjade malminventeringen i Norrbottens län, kostsam, tager lång tid och kräver utbildad personal, som icke finnes att tillgå i önskvärd utsträckning. En mera avsevärd utökning av malmletningen i Västerbotten torde därför tills vidare icke vara genomförbar. Den pågående malmletningen synes ha givit goda resultat, och dess omfattning torde få anses efter omständigheterna tillfredsställande.

Även *kommerskollegium* påpekar svårigheterna att fastställa malmtillgångarnas storlek och värde. Icke minst gäller detta de regionalt och lokalt spridda kismalmerna i Västerbottens län, säger kollegium och fortsätter:

Detta kan belysas av erfarenheterna från legodriftsgruvorna i Adakfältet. Årligen nedläggas där över en halv miljon kronor på att innan de under bearbetning varande malmerna äro slut uppsöka de ytterligare malmtillgångar som kunna finnas inom det malmförande området, vars utsträckning dock är endast ett fåtal kvadratkilometer. Malmletningen utföres av Sveriges geologiska undersökning med modernaste hjälpmedel och har successivt givit resultat som medfört, att den tidpunkt då gruvdriften måste förutses upphöra på grund av malmbrist, undan för undan förskjutits framåt, för närvarande till början av 1970-talet. Det är möjligt att mera malm finnes och undersökningarna fortgå.

Exemplet från Adakfältet är icke unikt, utan ungefär samma situation är för handen vid många gruvor, där en stor och väl samlad malmtillgång icke föreligger. Bedömningen av malmtillgångarna försvåras ytterligare av

att vad som i dag är brytvärd malm i ett annat marknads- och kostnadsläge icke kan ekonomiskt tillgodogöras och omvänt. Flera av de kända malmerna i Västerbottens län ligga nära denna gräns.

Sveriges geologiska undersökning har vidare omfattande prospekteringsarbeten i gång i andra delar av Skelleftefältet och i Västerbottensfjällen i och omkring Stekkenjokkområdet. Den statliga malmprospekteringen i Västerbottens län får därmed anses ha en omfattning som fyller skäliga anspråk och icke kan ökas utan förfång för den påbörjade malminventeringen i Norrbottens län.

Svenska gruvföreningen framhåller att den omfattning i vilken Västerbottens malmfyndigheter bör och kan bearbetas sammanhänger med ett flertal faktorer. Av dessa anför föreningen,

dels att malmerna till övervägande delen har ett lågt malmvärde (»rotvärde»), beroende på låga halter, vilka dessutom för sitt tillgodogörande kräver komplicerade och kostsamma förfaranden — — —

dels att den globala handeln med metaller och malmer fixerar det marknadspris, som för alla och även för oss i Sverige bestämmer intäktssidan. Dessa världsmarknadspriser fluktuerar som bekant och stundom även avsevärt, och innebär därigenom ett osäkerhetsmoment för gruvdriftens ekonomi.

Eftersom kostnads- och intäktssidorna sålunda ändras och varierar och eftersom de låga malmvärdena innebär snäva marginaler, kan, säger föreningen, ingen exakt och för all framtid fixerad bild av Västerbottens potentiella malmtillgångar lämnas. Föreningen yttrar vidare:

Ökningen i malmtillgångar erhålles i ringa grad genom nyfynd, vilka med nuvarande teknik och kostnadsläge betraktas som brytvärda förekomster, utan framför allt genom att tidigare kända och då icke brytvärda förekomster genom förbättrade tekniska och organisatoriska åtgärder nu kunnat göras till föremål för bearbetning. I takt med de ökade tillgångarna och med hänsyn tagen jämväl till det sociala ansvar, det innebär att uppföra nya anläggningar och samhällen, har även produktionen successivt ökats.

Bolidenbolagets gruvdrift i Västerbotten är ett resultat av en målmedveten och omfattande malmletningsverksamhet. — — — Sveriges geologiska undersökning och Bolidenbolaget har vidare utfört en omfattande inventering av malmförekomsterna i Västerbotten och kompletterande malmletning såväl i statlig som i enskild regi pågår alltjämt. Enligt Svenska gruvföreningens mening är därför några särskilda ytterligare åtgärder icke motiverade.

De i motionerna föreslagna åtgärderna för att Stekkenjokkfyndigheten snarast skall kunna bearbetas är, enligt vad *kommerskollegium* uppger, igång sedan åtminstone ett och ett halvt år och drivs med all den intensitet som förhållandena medger. Förberedelsearbetet beräknas emellertid bli så omfattande, att gruvdrift kan upptagas tidigast under år 1969 eller

1970. *Gruvföreningen* anför i denna fråga, att den framtida driften vid Stekkenjokk och formerna för denna bör bedömas på grundval av resultaten av pågående undersökningar där. Som princip bör härvid gälla, att landets malmtillgångar skall tillgodogöras på ett för hela samhället förmanligt sätt. Mot världsmarknadens priser måste man därför strängt företagsekonomiskt stämna av de förutsättningar för ekonomisk gruvdrift, som föreligger i fråga om fyndighetens belägenhet samt befintliga tillgångars kvantitet och kvalitet, erforderlig brytnings- och behandlingsteknik m. m.

Malmbrytningen i Laisvalls gruva har, enligt vad som uppges av *Norbottens och Västerbottens läns handelskammare*, successivt ökat. Mot en större ökning talar, anser handelskammaren, bl. a. sociala hänsyn. Ett gruvssamhälle i vilket större investeringar gjorts måste garanteras en större livslängd. Genom forcerad drift kan kapitalinvesteringarna förloras och lokaliseringsproblemet uppstå.

Lövstrandsfyndigheten anses av *kommerskollegium* icke ha varit brytvärd vid de senaste årens marknadsläge. Varken staten eller enskilda kan igångsätta brytning om gruvrörelsen icke kan förutses ge ett ekonomiskt tillfredsställande resultat, uttalar kommerskollegium och tillägger, att Lövstrandsfältet ligger 50 mil fågelvägen från gruvan i Laisvall.

Vad gäller spørsmålet om relationerna mellan staten och Bolidenbolaget bestrider remissinstanserna motionärernas uppgift om statssubventioner till bolaget. *Kommerskollegium* yttrar följande:

Statsanslag ha icke utgått för bolaget tillhöriga anläggningar, och i den ringa mån av staten bekostade och begagnade anläggningar överlåtits till bolaget har detta skett efter opartisk värdering på normalt sätt. Upplåtelse till bolaget av staten tillhöriga gruvut mål eller andelar i utmål ha skett från affärsmässiga utgångspunkter och utan annat syfte än att få malmbrytning till stånd på för staten ekonomiskt tillfredsställande villkor. De förmåner som under kristiden i samband med andra världskriget i något fall lämnas bolaget för att åvägabringa brytning av svåråtkomliga råvaror i ett trängt försörjningsläge torde ha varit ekonomiskt väl motiverade och till väsentligt gagn för det allmänna.

Legodriften i Adak har hittills givit staten en vinst av ca 40 miljoner kronor utöver täckning för investeringar och omkostnader. Verksamheten har dragit stor fördel av anknytningen till Bolidens gruvaktiebolag, ej minst genom att forskningsresultat och driftserfarenheter från andra förvaltningar inom bolaget tillgodoförts legodriften. Det är icke sannolikt, att Adakgruvan skulle ha uppvisat lika god lönsamhet om den drivits som ett separat företag.

Om den i motionen berörda misstanken att det bästa som statsgruvorna i Västerbotten har att ge redan tagits ut av arrendatorn-Bolidenbolaget vore befogad, skulle det vara en god bekräftelse på att arrendeformen för dessa gruvors tillgodogörande varit den riktiga. Staten skulle nämligen i annat fall fått göra betydande investeringar i anläggningar för malmens tillvaratagande, vilka på grund av otillräcklig malmtillgång icke skulle kunnat bli till fulla utnyttjade. De bästa delarna av statens gruvegendom i

Västerbottens län är otvivelaktigt Adakgruvan, som också drives för statens räkning, och sannolikt Stekkenjokkgruvan, för vilken arrendeupplåtelse icke heller torde ifrågakomma. Det må erinras om att kollegium i början av 1950-talet i ett fall förordade en större gruvinvestering i anslutning till Adakfältet, vilken dock icke kom till stånd, något som på grund av en då oförutsedd, mycket ogynnsam marknadsutveckling torde ha blivit till fördel för staten.

Gruvföreningen anför i samma ämne följande:

Det borde vara uppenbart för alla att det samarbete, som råder mellan staten och Bolidenbolaget, är baserat på rent tekniska och företagsmässiga grunder. Man eftersträvar därvid att utnyttja Bolidenbolagets organisation, anläggningar och speciella tekniska kunnande vad angår de berörda malmtyperna för att möjliggöra bearbetningen av fyndigheter, vilka icke ensamma kan motivera en sådan administration och organisation, som modern gruvbrytning av komplicerade malmtyper kräver. Ett av de viktigaste resultaten av detta samarbete torde ha varit att legodriften i Adak möjliggjorde ett snabbt och effektivt tillskott till landets kopparförsörjning under avspärrningstiden. Detta samarbete mellan staten och ett enskilt företag har vidare skapat arbetstillfällen och utkomstmöjligheter för bygd och samhälle i en utsträckning, som annars icke skulle ha varit möjligt. Samarbetet har slutligen tillfört staten icke oväsentliga vinster, vilka troligen icke skulle ha kunnat erhållas på annat sätt.

Jernkontoret betecknar det i motionerna gjorda uttalandet, att Bolidenbolaget trots statssubventioner inte bidragit nämnvärt till uppkomsten av förädlingsindustrier i Västerbotten, som en sakligt ogrundad nedvärdering av en industriell verksamhet vilken obestriddligen är av vital ekonomisk och social betydelse för stora delar av länet. Jernkontoret anför härom:

Smältverket i Rönnskär arbetar — — — till ej ringa del med utifrån tillförda råvaror och får därför betraktas som en förädlingsindustri, som tillför länet arbetsobjekt utöver de lokala resurserna. En utbyggnad av produktionskedjan med ytterligare förädlingsled kan varken i enskild eller statlig regi ske utan en realistisk bedömning av de ekonomiska förutsättningarna vad beträffar dess art, omfattning och lokalisering. Uttalandet i motionen, att en kemisk industri i Sydsverige, som anknutits till bolaget, i stället kunde ha förlagts till Västerbotten på grund av länets svavelkisförekomster, torde icke vara baserat på sådana bedömningar.

Handelskammaren uttalar, att Bolidenbolaget genom uppförandet av anläggningarna i Rönnskär synnerligen verksamt bidragit till uppkomsten av en större förädlingsindustri i Västerbotten. Skellefteå stads invånarantal har, framhåller handelskammaren, tiodubblats sedan anläggningarnas tillkomst och huvudsakligen till följd därav.

Utskottet. De i motionerna framförda synpunkterna och förslagen har av remissinstanserna genomgående utsatts för kritik. Vad först beträffar malmetningen i Västerbottens län pekats allmänt på att en betydande sådan verksamhet pågår. Att dennas former och omfattning skulle vara otillfredsstäl-

lande finner utskottet icke styrkt. I detta sammanhang vill utskottet framhålla, att en avsevärd osäkerhet om de totala malmtillgångarnas storlek måste beräknas bli bestående. Det bör också beaktas, att olika malmförekomsters brytvärdhet varierar med hänsyn till bl. a. marknadsläget.

I motionerna förordas ett i olika hänseenden utvidgat statligt inflytande över gruvdrift och malmförädling i Västerbottens län. När det gäller legodrift och över huvud taget statens samarbete med Bolidens gruvaktiebolag redovisar såväl kommerskollegium som övriga remissinstanser en värdering som starkt avviker från motionärernas. Likaså bemötes dessas uttalande om bolagets negativa hållning med avseende på uppkomsten av förädlingsindustrier i Västerbotten. Enligt utskottets uppfattning har motionärerna på här angivna punkter icke bedömt de rådande förhållandena på ett riktigt sätt. Utskottet vill också understryka, att frågan om den takt varmed anläggningarna i Västerbotten skall byggas ut och nya fyndigheter exploateras måste avgöras med hänsyn till resursanvändningen i stort och till bl. a. sociala verkningar på längre sikt. Av vad här sagts följer att utskottet icke kan instämma i det yrkande som motionärerna framställt.

Åberopande det anförda får utskottet hemställa,

att motionerna I: 22 och II: 27 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 7 april 1964

På bankoutskottets vägnar:

C. G. REGNÉLL

Närvarande:

från första kammaren: herrar Ståhle, Schmidt, Gustaf Henry Hansson, Åke Larsson, Palm, Augustsson, Mattsson* och Risberg*;

från andra kammaren: herrar Regnéll, Berglund, fru Renström-Ingénäs*, herrar Hansson i Önnarp, Hagnell*, Larsson i Umeå, Bengtsson i Landskrona och Ekström i Iggesund.

* Ej närvarande vid justeringen.